

УДК: 327

Примљено:
17. 03. 2007.

Прихваћено:
03. 04. 2007.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година II, vol. 2

Број 1/2007.

стр. 75-104

Миломир Степић*

ГЕОПОЛИТИЧКА СУШТИНА СРПСКОГ ПИТАЊА МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Резиме

Српско питање је историјски нерешено, веома комплексно и углавном геополитички профилисано. Његова геополитичка суштина утемељена је на респектабилним чиниоцима моћи којима располажу српске земље. То су: централни положај на Балкану унутар кога се налази "геополитички чвор" интереса великих сила; релативна пространост територије (у интегралним етничким и историјско-географским размерама); разноврсни и све траженији природни потенцијали; бројност и квалитативна својства становништва; војно-стратегијске предности; државотворна и интегративна традиција... Мотивисани сопственим интересима, велике силе и српски суседи настоје да геополитички квалитет српских земаља смање или преузму. Стога је неопходно српско питање решавати на геополитички начин и у складу са балканским пројекцијама актуелних и конкретних глобалних геополитичких концепција. Формирање и борба за опстанак Републике Српске јесте једна фаза у процесу српског државног конституисања чије су интегрално реализовање тренутно онемогућиле како међународне околности, тако и српска неспремност да своје циљеве артикулишу сагласно њима.

* Др Миломир Степић, ванредни професор, Географски факултет Универзитета у Београду

Република Српска настала је у фази глобалног таласократског тријумфализма и униполаризма, када се кроз процес "геополитичке транзиције" стварала нова структура Балкана. На основу историјских клишеа и нових геополитичких потреба, победник у Хладном рату идентификовао је Републику Српску и Србе уопште као противника. Као последица, настали су бројни српски геополитички недостаци и опасности за опстанак Републике Српске. Сходно томе, перспективе Републике Српске зависе од њене способности да нађе своје место у будућим померањима у хијерархији глобалне моћи, уклопи се у токове како европских интеграција, тако и регионализама, избегне погубне последице "таоца" тројног међусобног спутавања унутар БиХ, очува садашње и врати одузете статусне позиције, артикулише сопствене геополитичке приоритете усмерене на јачање интегративних веза са Србијом, Црном Гором, српским земљама које су раније биле у саставу Републике Српске и Републике Српске Крајине, те са осталим областима од посебног геополитичког значаја.

Кључне речи: геополитички положај, државно конституисање, српске земље, Република Српска

Зашто је српско питање – геополитичко питање?

Српско питање представља један од константних и кључних историјских феномена на Балкану, који захваљујући вољи и интересима великих сила, на једној страни, те српским стратешким странпутицама и погрешним потезима у преломним моментима редефинисања европске политичко-географске карте, на другој страни – није решен на адекватан начин и у складу са српским интересима.¹ Потпуно је погрешан став да је српско питање са слабљењем Турске и њеним потискивањем са југоистока Европе више пута наизменично актуелизовано и решавано, а потом опет отворано, па коначно затворено формирањем јужнословенске државе 1918. године. Оно је увек било отворено, а нарочито на специфичан, прикривен, перфидан и идеолошки артикулисан начин после

1 Миломир Степић, *Територијално и геополитичко у српском националном интересу*, "Национални интерес", Год. 1, бр. 1 (2005), Институт за политичке студије, Београд, 2005. (стр. 29-55)

Другог светског рата. У тражењу корена нерешеног српског питање и покушајима понирања у дубине саме његове суштине, прилично уљуљкана српска интелектуална "елита" дефинисала га је једнострано – као демократско, културно, демографско, економско или партијско-политичко питање. Пароксизам деструкције "друге" Југославије и ново прекрајање балканских граница показали су неопходност суочавања са истинском димензијом проблема. Нарастајућа национална катастрофа показала је да је српско питање етно-територијално, државно и, у првом реду, геополитичко питање. Сагласно томе, оно само помоћу геополитичких аргумената може да се објасни, те истим таквим инструментаријумом мора да се рашава. То је питање српског опстанка и примарни национални интерес.²

Српско питање је геополитичко питање зато што српски простор располаже респектабилним чиниоцима моћи који су значајни не само за круцијално важан југоисток Европе, већ и за управљање укупним европским, па и евроазијским простором. Српски народ и српски простор нису успоставили и са становишта својих интереса артикулисали "меку" ("недодирљиву") моћ, већ још увек располажу махом "тврдом" ("додирљивом") моћи³, чија важност никако није смањена, већ је у новим условима трансформисана. Сходно сопственим геоекономским, геополитичким и геостратегијским циљевима, велике и регионалне силе и српски суседи настоје да тај неспорни квалитет српских земаља смање и преузму. Најизразитије чиниоце "тврде" српске моћи представљају:

Положај на Балкану као евроазијској трансмисији – Српске земље простиру се углавном у унутрашњости (*hinterland*-у) Балкана. Успостављајући условну аналогију са геополитичком перцепцијом Евроазије, може се рећи да српске земље представљају једну врсту регионалног *heartland*-а⁴,

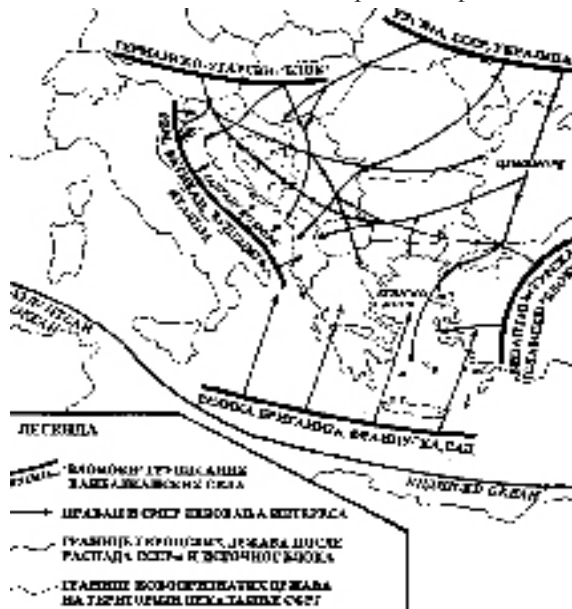
2 О теоријским питањима суштине и структуре моћи детаљније у: Драган Симић, *Поредак света*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999. (стр. 223-232)

3 Геополитички концепт и картографски приказ српских земаља као балканског *heartland*-а видети у: Миломир Степић, *У вртлогу балканизације*, ЈП Службени лист СРЈ; Институт за геополитичке студије, Београд, 2001. (стр. 102-108)

4 Идеју "балканског геополитичког чвора" дао је Ј. Илић. Модификована варијанта је картографски представљена и објашњена у: М. Степић, *У вртлогу балканизације*. (стр. 100-101)

тј. да територијално контролишу већину планинско-котлинских, долињских и равничарских крајева балканског "потконтинента". Иако су вековима константно потискиване са приморја, управо кроз српске земље водиле су незаобилазне трансверзале из копнених унутрашњости ка морским "фасадама" и међусобне везе централне Европе и Мале Азије. Супротно усмерени и геополитички конкурентски били су руски трансбалкански интереси за приступ Средоземљу ("топлим морима"), које су, пак, таласократске силе историјски константно онемогућавале. Сходно томе, српске земље су простор укрштања разностраних интереса и формирања специфичног "балканског геополитичког чвора"⁵ (карта 1)

Карта 1: Балкански геополитички чвор – модификована варијанта

Извор: Миломир Степић, *У вртлогу балканизације*, ЈП Службени лист СРЈ; Институт за геополитичке студије, Београд, 2001. (стр.100)

Геополитички циљ великих сила и српских суседа јесте преузимање квалитета положаја српских земаља, спречавања приступа мору, елиминисање са главних балканских про-

5 Идеју "балканског геополитичког чвора" дао је Ј. Илић. Модификована варијанта је картографски представљена и објашњена у: М. Степић, *У вртлогу балканизације*. (стр. 100-101)

ходница и чворишта, привредна изолација и успостављање политичких баријера, комуникацијско заобилажење стварањем нових саобраћајних коридора супротно физичко-географским предиспозицијама и економској логици...

Релативна пространост територије – У својим изворним територијалним димензијама које се могу идентификовати на читавом низу историјско-географских карата из времена пре формирања заједничке јужнословенске државе 1918. године (нарочито на размеђу 19. и 20. века), српске земље у балканским размерама представљају знатан простор који је сам по себи вредност и респектабилан чинилац моћи. Тадашње територијалне контуре и зоналне границе апроксимативно би могле да се одреде: на западу, рекама Купом и Иловом; на истоку, контактом Баната и западне подгорине Карпата, те појасом источно од Старе планине; на југу, Солунским залеђем и реком Шкумбом; на северу, централним деловима Панонске низије; и на југозападу, Јадранским басеном.⁶ Још је Јован Цвијић сматрао да нема значајнијег етно-просторног чиниоца између Беча и Цариграда, те да би то великим силама свакако требало ставити до знања.⁷

Ових чињеница свесне су не само велике силе, него и српски суседи, који у међусобној “симбиози интереса” настоје да габарите српских земаља што више смање. Са тог становишта, 20. век је за Србе оставио катастрофалне последице јер је сжимање и фрагментација српских територија спровођена насилно, систематски и вишедимензионално. Смерови тога процеса су источни (источни Банат, подгорина Карпата, западни крајеви данашње Бугарске), јужни (област праве историјско-географске Македоније, јужна и северна Стара Србија, садашња северна Албанија), југозападни (далматинско, дубровачко и црногорско приморје са блиским и даљим залеђем), западни (Лика, Кордун, Банија, западна Славонија) и северни (централни и јужни делови Панонске низије).

Природни ресурси и привредни потенцијали – Простор који историјско-географски, етно-демографски, култур-

6 Илустративна, потсећајућа и опомињућа је карта “Србија” Милојка Веселиновића (крај 19. века). Површина простора српских земаља омеђеног на тој карти износила би непуних 300.000 km². (Миломир Степић, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004. (стр. 182-183)

7 Јован Цвијић, *О националном раду*, “Говори и чланци”, Сабрана дела, књига 3 (том I), САНУ; Књижевне новине; Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1987. (стр. 66)

но-цивилизацијски и политичко-географски припада Србија нема вредност само у квантитативном, већ и у квалитативном смислу. Са становишта природних потенцијала којима располаже, његов значај превазилази националне, а у неким случајевима чак и балканске и европске размере. Плодно и релативно добро еколошки очувано земљиште Панонске низије, Посавине, Семберије, Равних Котара, Поморавља, Косова и Метохије...; чисте воде и хидропотенцијал језера, извора, издани и река Дрине са притокама, Дунава, Крке, Уне, Врбаса, Мораве...; угљеви Косовског, Метохијског, Пљеваљског, Колубарског, Костолачког, Мајевичког басена...; лежишта обојених метала Бора, Мајданпека, Трепче, Никшића, Милића... – сва ова и бројна друга богатства као претпоставка привредног и укупног српског националног развоја испољавају очигледан геополитички и геоекономски “магнетизам” који вековима привлачи претенденте на српске земље.

Сходно томе, борба за физички, опипљиви, материјални простор није престала ни данас, када се у маклуановском маниру тврди како је тобоже дошло до дегеографизације (виртуелизације) глобалних процеса, те да је свет као “глобално село” *de facto* детериторијализован, будући да је, захваљујући технологији, време (брзина) у бици са простором – наводно тријумфовало. Међутим, широм светских попришта воде се крвави оружани сукоби управо за запоседање туђих простора и његових ресурса, док се дуж граница сопствене државе подижу метрима високи и стотинама километара дуги зидови, тј. сложени фортификацијски системи као одбрамбена (псеудо)демократска мера против имигрантске трансгресије (САД-Мексико, Израел-области палестинских Арапа, Индија-Бангладеш...). Уосталом, није ли рат у Крајини почео на Плитвицама, једном од најзначајнијих “резервара” чисте, питке воде у Европи; није ли битка за Вуковар, у ствари, била битка за Дунав; нису ли преломне операције за Бијељину, Зворник, Братунац, Вишеград, Фочу/Србиње вођене већ током 1992. године истовремено биле рат за Дрину (није ли гораждански *panhandle* успостављен дејтонском мапом управо ради релативизовања неприкосновене партиципације Републике Српске на Дрини); није ли рат 1999. године упоредо послужио и за преузимање косовско-метохијских резерви лигнита, олова и цинка, неметала, вода, земљишта...?

Бројност и квалитативна својства становништва

– До демографског суноврата услед огромних ратних страдања, наглог опадања природног прираштаја, константног одсељавања и махом принудне верско-националне конверзије током 19. и нарочито 20. века, српски народ био је изразито виталан и популационо доминантан на Балкану. Красиле су га бројне позитивне колективне особине које су проучавали и о којима су писали многи објективни домаћи и страни истраживачи (интегративни дух, патријархални морал, национална солидарност, историјско памћење и државотворна свест...).

Популациони потенцијали и виталност српског становништва сада су знатно смањени и више не представљају респектабилан чинилац моћи на Балкану. Процењује се да српске жртве у 19. и 20. веку износе приближно 3.000.000 лица (не рачунајући протекли рат и губитке 1991-1999.), те да би, под условом да су те жртве избегнуте, Срба данас било најмање 14.000.000.⁸ У неколико циклуса ратних и мирнодопских уништавања и прогона број Срба веома је смањен у готово свим српским земљама, а нарочито у Српској Крајини, Босни и Херцеговини и Старој Србији. Такође, српску нацију већ деценијама прате и нека негативна својства – често самоубилачка самоувереност, економска и политичка неорганизованост, недораслост елита, склоност лажним ауторитетима, поводљивост за погубним идеологијама, а нарочито недостатак геополитичког поимања стварности и недефинисаност стратешких националних циљева...

Геостратегијске предиспозиције – Српске земље партиципирају у неколико главних стратегијских зона које се од Балтичког до Јадранског басена надовезују једна на другу и у виду “завесе” спуштају кроз средиште Европе (Балтик – Пољска /”држава на точковима”/ – “Коридор ратова” – “Чешка тврђава” – “Панонска лепеза” – “Динарска тврђава” – Јадрански басен). Земље и народи који су ту позиционирани традиционално имају незахвалну улогу тампон-зоне између великих сила на истоку и западу Европе – некада као “Зона европских неутралаца” и “Санитарни кордон”, а после недав-

8 Опширније у: М. Степић, *У вртлогу балканизације*. (стр. 184) и Јован Илић, *Број и размештај Срба на територији авнојске Хрватске*, “Срби у Хрватској – насељавање, број и територијални размештај”, Едиција “Етнички простор Срба”, књига 3, Географски факултет Универзитета у Београду, Београд, 1993. (стр. 14)

не трансгресије НАТО и таласа проширења ЕУ на исток, као нова америчка одскочна даска за продор ка Русији и у дубину евроазијског *Heartland*-а (Доналд Рамсфелд назвао их је “Нова Европа”). Управо у ванредно важном делу европског југоистока налазе се четири геостратегијске зоне које просторно захватају поједине делове српских земаља:

- “Панонској лепези”, одакле се на све стране гранају стратегијски правци, припадају Славонија, Срем, Барања, Банат и Бачка;
- У *Централној стратегијској зони Балкана*, која контролише “балканско језгро” и главне проходнице дуж евроазијског “моста”, налази се највећи део централне и Старе Србије;
- “*Динарску тврђаву*”, упоришну планинску област између једног равничарског (Панонског) и једног морског (Јадранског) басена, чине Банија, Кордун, Лика, унутрашњост северозападне Далмације, Босна и Херцеговина и западна Србија;
- Приступ *Јадранском басену*, медитеранском “заливу” који најдаље продире према централној Европи, имају приморски део северозападне Далмације и Црна Гора као једина до сада остварена српска маритимна опција⁹.

Ове дуго стицане геостратегијске предности убрзано нестају у првом реду услед територијалних губитака и етнопросторног потискивања Срба из готово свих стратегијских зона и са кључних праваца. Њих сада, у “симбиози интереса” са новим/старим великим силама, преузимају агресивни српски суседи, стичући тако геостратегијски квалитет који никада раније нису имали и самопрепоручујући се за локалне експоненте у будућим балканским поделама интересних сфера. Упоредо траје систематско смањивање српских војних потенцијала – од некадашњег приморавања Српске Војске Крајине да смести наоружање у складишта и потоњег (селективног) “ембарга на увоз оружја и опреме” (важио само за српску страну), до “утапања” (фактички расформирања) Војске Републике Српске у јединствену босанско-херцеговачку армију

9 Видети карту “Окруживање српских земаља инфилтрацијом САД и НАТО у главне стратегијске зоне и правце” у: М. Степић, *У вртлогу балканизације*. (стр. 150)

и претварања Војске (СР)Југославије (потом Војске Србије) у малобројну, слабо наоружану, минимално финансирану, индукованим сталним повлачењима демотивисану, аферама компромитовану, доктринарно дезоријентисану и историјски-национално неутемељену (псеудо)војну формацију.

Државотворност и пијемонтистички капацитет

– Српска државотворна традиција утемељена је у преднемањихком, а нарочито у немањихком периоду средњовековних српских држава. Колективно памћење о тадашњем културно-цивилизацијском сјају, економском напретку и свеколикој надмоћи одржала се и током вишевековне турске окупације, да би у 19. веку имала улогу идеје-водиле не само ослободилачког прегнућа започетог Кара-Ђорђевог “Српском револуцијом”, него обнове српске државе и њеног sukcesивног ширења на новоослобођене српске области. Интегративни капацитет српског народа, слободне Србије и укупних српских земаља проистакао је у великој мери из географски предоређеног централног положаја на Балкану, али још више из свести о ујединитељској “мисији”. Српски “пијемонтизам” био је обично индукован споља, артикулисан интересима великих сила и више оријентисан према јужнословенству (па и балканству и пансловенству), него према геополитички логичнијем, остваривијем и прагматичнијем свесрпству.

Српском настојању да оствари национално уједињење и државно конституисање на укупном простору српских земаља историјски константно и систематски су се супротстављали како балкански суседи својом експанзионистичком и великодржавном (гео)политиком, тако и велике силе којима на изузетно важном Балкану никако није одговарала релативно самостална, пространа, етнички хомогена, економски и војно снажна држава. Интегралним српским државотворним амбицијама приписивани су атрибути “реметилачког фактора”, “великосрпства”, “хегемоније” и “угњетавања суседних народа” (међу којима су неки стварани идеолошко-политичком “декрет-етногенезом” управо ради слабљења српског фактора). Сходно тако вештачки ствараним предрасудама, у круговима западноевропске и америчке управљачке класе одомаћила се теза о Србима као “сметњи” унапред трасираним светским процесима, о (наводном) српском територијалном експанзионизму који је у супротности са пројектованом

„ребалканизацијом” Балкана и о „империјалној свести” коју Срби поседују, али на коју, као мали народ, немају право.

Како интегрално решавати српско питање?

Српско питање је државно питање. Оно се своди на конституисање интегралне и суверене српске државне политичко-територијалне јединице која би својим границама омеђила све српске земље (или велику већину њих). Тако значајан и територијално крупан подухват на Балкану је могућ само приликом епохалних историјских прелома европског и/или глобалног карактера. Током 20. века постојале су три такве прилике, али су се Срби, делом захваљујући туђој вољи, а делом захваљујући сопственим заблудама, увек нашли на странпутици и завршили у геополитичкој катастрофи:

- После Првог светског рата, уместо свесрпског уједињења успостављена је самоубилачка, вештачка и временски орочена јужнословенска држава као типична тампонска европска творевина;
- После Другог светског рата, уместо да због геноцида спроведеног на Србима буду територијално кажњени Хрвати, додатно су, због монархизма и наводног великодржавља, кажњени управо Срби тако што су просторно редуковани и распарчани (парадоксална теза „слаба Србија /Срби/ - јака Југославија”);
- После Хладног рата (назива се и „Трећим светским ратом”), уместо да у сопственом интересу предводе промене, Срби су остали заточеници анахроног идеолошког и државног концепта, нихилистички се односили према геополитичности балканске пројекције новонасталих глобалних промена и, уместо интегралног, упали у замку парцијалног решавања наслеђа „друге” Југославије, која је неминовно доживљавала *разби-распад*¹⁰ („геополитичка транзиција” спровођена је сукцесивно од републике до републике – све до АП Косово и Метохија¹¹).

10 Термин *разби-распад* означава суштину нестанка СФРЈ (и спољашње разбијање и унутрашњи распад). Видети: Милош Кнежевић, *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд, 2006. (стр. 168)

11 Термин *геополитичка транзиција* означава деструкцију „друге” Југославије не као тренутни распад земље истовременим раздвајањем њених република, већ као релативно дуг процес који је непосредно инициран на Косову

У новој епохи тзв. антитерористичког рата после 2001. године (“Четврти светски рат”) Срби ће решавање свог националног питања и формирање целовите државе морати да прилагоде реалностима и приступе им фазно (парцијално), све до такве геополитичке констелације када ће имати прилику да их реализују интегрално.

Сходно томе, неопходно је упоредо и синхронизовано исправљати досадашње геополитичке пропусте:

Враћање изгубљених и реализовање очуваних потенцијала положаја – Квалитет положаја српских земаља још увек је на нивоу добрих физичко-географских предиспозиција, али нити је динамично вреднован, нити адекватно искоришћен. У будућности је нужно вратити позиције изгубљене током дуготрајне кризе од 1990-их година. У првом реду, то се односи на неке кључне тачке и зоне које су услед српских територијалних губитака преузели други. Исто важи за враћање ранијег значаја српских комуникацијских чворишта европског и балканског ранга, која су сада сведени на мање или више важна транзитна места (на пример: такву улогу Београда преузела је Будимпешта, па чак и Софија и Загреб). Српске области које су удаљене од установљених европских коридора требало би са њима повезати (на пример: Бања Лука и читаву Крајину не само са Коридором Х кроз Посавину, већ и са Коридором Vc кроз долину Босне). Дугорочно и стратешки требало би стремити формирању пансрпске саобраћајне мреже која ће пресудно допринети просторном интегрисању српских земаља (на пример: Београд-Јужни Јадран, са крацима према Требињу и (Источном/Српском) Сарајеву; Бања Лука-Дрвар, са продужетком према Книну и Задру...)¹²

Спречавање даљег територијалног редуковања и уситњавања – Геополитичка инерција сажимања и распарчавања српских територија морала би да се заустави одмах, како на Косову и Метохији, тако и у Републици Српској. У супротном, просторно “парање цемпера” наставиће се до потпуне деструкције и саме централне Србије. Такође, досадашње

и Метохији, а тамо би, према већини мишљења, требало и да се оконча. Milomir Stepić, *Kosovo and Metohija as an integral part of Serbia – towards a new geopolitical matrix*, “Kosovo and Metohija – arguments in favour of its future within Serbia”, Geopolika, Belgrade, 2006. (p. 273) (у истој књизи је и текст на српском језику)

12 М. Степић, *У вртлогу балканизације*. (карта на стр. 82)

територијалне губитке неопходно је сматрати привременим последицама негативног отклона историјског и геополитичког "клатна". Питање Републике Српске Крајине, великих делова данашње Федерације БиХ, Дубровника, Црне Горе и Македоније (тачније, јужне Старе Србије) неопходно је држати отвореним и у свакој прилици проблематизовати – до успостављања за Србе повољнијих геополитичких релација у свету и Европи. Механизми за реализацију овога процеса требало би да буду синхронизовани (политички, економски, војно-безбедносни, културно-просветни, пропагандни...) и усмерени не само према српским суседима и центрима моћи, него на специфичан начин и према самом дезоријентисаном српском националном корпусу.

Заштита и рационално привредно коришћење природних ресурса – Респектабилна природна богатства српских земаља предмет су дугогодишњег запуштања, обезвређивања, нерационалног коришћења и распродаје у турбо-приватизацији. Неопходно је да се то спречи. У супротном, садашње, а нарочито будуће српске генерације, наћи ће се у позицији мало плаћене, оскудно образоване, организационо трећеразредне, социјално маргинализоване и на емиграцију приморане радне снаге. Да се то не би десило неопходно је онемогућити текући "тихи" власнички трансфер у првом реду огромних комплекса обрадивог земљишта, извора воде и рудних богатстава. Потпуна отвореност српског тржишта најпре за суседе који нису били изложени вишегодишњој економској деструкцији и спољашњим санкцијама морала би да се ограничи да би се сачувала домаћа производња и њена конкурентност. Домаћи природни ресурси и производња морали би да се брже активирају и искористе као компаративна предност у односу на окружење које њима не располаже.

Популациона обнова и спречавање процеса расрбљивања – Приоритетно национално и егзистенцијално питање српског народа јесте његова демографска обнова. Она има изражену и геополитичку димензију територијалног очувања српских земаља које су угрожене популационом трансгресијом најпре околног исламизованог становништва. Међутим, досадашње демагошке и практично неефикасне приступе решавању овог проблема требало би хитно заменити нелицемерним суочавањем са истинским разлозима српског демограф-

ског суноврата, а потом разрадити системе мера и механизме за стимулисање пораста природног прираштаја. Будући да се до сада полазило од погрешне премисе да би разлог (алиби!) за опадање српског наталитета требало тражити искључиво у сиромаштву државе и породице, популациону обнову само делимично и селективно би требало подстицати економским мерама, а много више суптилном медијском промоцијом, ре-афирмацијом српско-православне духовности, уважавањем традиционалних вредности брака и породице, успостављањем идеала рађања и гајења деце као позитивном животном циљу коме би требало тежити, мотивисањем жена да се врате ранијој перцепцији остварења сопствене личности више кроз улогу мајке, а мање кроз пословну (псеудо)каријеру, интензивирањем примене медицинских достигнућа у лечењу стерилитета, али и рестриктивнијег приступа прекидима трудноћа који су достигли масовне размере... Једнако важно јесте заустављање далеко одмаклог и ради геополитичких интереса форсираног процеса расрбљивања посредством стварања нових, вештачких националних идентитета ("етно-инжењеринг", "декрет-етногенеза", "инстант-нације"...), на основу регионално-географске, религијске или политичко-територијалне припадности (Црногорци, Македонци и м(М)услиmani/Бошњаци/Босанци су већ направљени, тзв. Косовари и Војвођани су у свакодневном речнику дела политичке класе, а по истом "принципу" могли би апсурдно да буду проглашени, на пример, Мачвани, Тимочани, Шумадинци, Херцеговци, Крајишници, Банијци, Семберци, Београђани...).

Коришћење геостратегијских предности и војно јачање – Геостратегијски потенцијали су једна од кључних балканских компаративних предности српских земаља. Они не само да нису искоришћени, него нису са становишта интегралних српских интереса ни делимично артикулисани, нити дугорочно осмишљени. Напротив – и раније, а нарочито од 1990-их година, употребљени су као један од инструментаријума великих сила и српских суседа за сузбијање територијалних, демографских, економских и војних чинилаца српске моћи. Овај парадокс неопходно је елиминисати и датости геостратегијског положаја валоризовати тако што ће се филигрански прецизно дефинисати српска позиција, како у односу на актуелне водеће "играче" и њихове глобалне концепције

(краткорочно), тако и на долазеће главне актере у хијерархији светске моћи који за сада неекспонирано постављају темеље сопствене доктрине управљања Планетом (дугорочно). Евроатлантизам и/или (нео)евроазијство¹³ су концепцијске “координате” унутар којих Срби и српске земље могу да се позиционирају, те геополитички, геостратегијски и геоекономски се крећу сада и у блиској будућности. Али, српски избор ни у једном тренутку не би смео да буде догматски идеологизован, једностран и статичан. Нарочито је опасно да српске земље буду подељене “раседом” интересних сфера, тако да њихови делови припадају различитим и супротстављеним геостратегијским блоковима (два или више), између којих не може да се искључи конфликт сваке врсте и размера – културно-цивилизацијски, идеолошко-политички, економски, војни... Сходно томе, суштински је значајно да Срби поврате изгубљену војну моћ као гаранта своје безбедности и статуса, подигну пољуљани углед војске и поверење народа у њу, те реafirмишу култ официјерског позива који је код Срба увек постојао, а сада је смишљено обезвређен.

Интегрално или фазно (парцијално) државно конституисање – Историјско искуство је недвосмислено: само у својој држави Срби су били заштићени од масовних ликвидација и прогона, могли су да слободно живе и економски напредују, имали су право на сопствено политичко функционисање, образовање, културу, религију... Окупирани од других држава и у оквирима наметнутих вишенационалних интеграција били су угрожени у сваком погледу. Стога би стварање интегралне српске националне државе која ће својим границама омеђити целину (или изразиту већину) српских земаља морао да буде круцијални геополитички циљ Срба – увек, свих и свуда. Тај национални циљ би упорно и на све начине требало промовисати, како међу самим Србима, тако (још више и доследније) пред великим силама и другим центрима моћи који одлучују о политичко-географским прекрајањима југоистока Европе. Актуелно сажимање и фрагментација српских земаља не би смели да се схвате као коначно решење,

13 Milomir Stepić, *Geopolitical orientation of Serbia: Euro-atlantism and/or Euro-asianism*, “Megatrend review”, Vol. 2 (2) 2005, Megatrend University of Applied Sciences, Belgrade, 2005. (p. 7-22) (часопис се упоредо објављује и као свеска на српском језику)

већ би морали да се непомирљиво третирају само као тренутно стање, негативна геополитичка фаза и пролазна историјска епизода. Подразумева се да у уједињење и државно конституисање не би поново требало срљати романтичарски наивно, већ прагматично, стрпљиво и реалполитички мудро, те са интересима великих сила усаглашено. Дакле, српски државотворни процес може да буде и изнуђено парцијалан, а фазе, темпо и смерови интеграције српских земаља зависе од глобалног, европског и балканског геополитичког контекста. Тиме ће бити условљена, свакако нужна, српска флексибилност у одређивању приоритета – у којим околностима и на који начин вратити изгубљене територије; да ли етно-демографску и културно-цивилизацијску “формулу” интеграције заснивати само на српско-православном концепту (краткорочно и/или дугорочно) или, можда, на принципу *Срба сва три закона* (такође краткорочно и/или дугорочно); може ли се просторно једнострано или, пак, вишестрано усмерити државотворни процес; где, у смислу географског идентитета простора, оријентисати будуће тежиште државе: према Панонској низији (равничарска-телурократска), према Балканском полуострву (брдскопланинска-телурократска), према оба наведена “ареала” мање-више равномерно (мултирегионална-телурократска), према Јадрану или неком другом морском басену у окружењу (телурократско-таласократска)...? Каква је, у овом контексту, стварност и перспектива Републике Српске?

Геополитички услови настанка и функционисања Републике Српске

Положај и улогу српских земаља (углавном унутар граница “друге” Југославије), у последњој деценији 20. века неопходно је посматрати кроз призму окончања Хладног рата и последица које су потом уследиле. У теоријском геополитичком и геостратегијском смислу, таласократија је победила телурократију. Поморска моћ тријумфовала је над копненом моћи. Запад се показао јачим од Истока. Либерални капитализам, са својим идеолошким, економским и цивилизацијским концептом, био је надмоћнији од комунизма/социјализма. Победник, персонификован у САД и западноевропским

земљама, више од једног века истрајно је припремао своју победу, дисциплиновано глобално, континентално и регионално спроводећи теоријски постављене геополитичке константе адмирала Махана, а потом и Макиндера, Спајкмана, Кенана, Кисинџера, Бжежинског... Основни постулат се није мењао – да би се владало светом, непоходно је контролисати Евроазију, тј. окружити и у дубину копна потиснути Русију. Сходно томе, током епохе биполаризма оформљена су три *стратешка фронта* – европски, средњоисточни и далекоисточни (*карта 2*). Јужно, веома важно крило једног од три фронта (европског) обухватало је западни и југозападни Балкан – Југославију и српске земље унутар ње.

Карта 2: Три стратешка фронта дуж обода Евроазије

Извор: Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица; Романов, Бања Лука, 2001. (стр. 12)

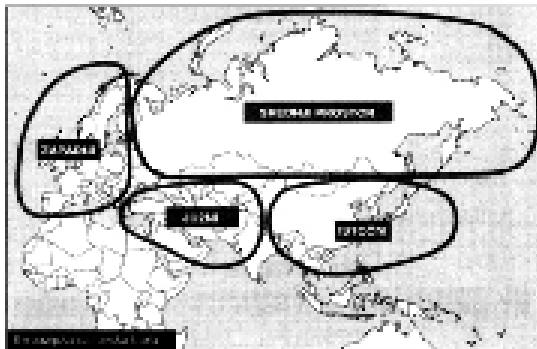
Као у сваком рату у историји, дочекавши тренутак своје надмоћи, јачи је почео да помера фронтове на штету слабијег и да *просторно* "наплаћује" победу. "Главна награда" хладноратовском победнику унапред се знала и само је требало да буде експлицитно потврђена – Евроазија¹⁴. У том глобалном frontiјеру нашла се крхка југословенска државна творевина која њеним таласократским творцима из 1918. и 1945. године више није била потребна (шта више, била је сметња), а вештачка и идеолошки дефинисана унутрашња кохезија захваљујући којој је орочено трајала није могла да надјача историјски наслеђене и геополитички уобличене етно-вер-

¹⁴ Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица; Романов, Бања Лука, 2001. (стр. 33)

ске антагонизме. Политички артикулишући и непосредно војно учествујући у њеној деструкцији, Запад је не само успостављао и тестирао нова међународна “правила игре”, већ и креирао *територијална* решења пост-југословенских државоликних творевина сагласно сопственој официјелној геополитичкој и геостратегијској концепцији припремљеној за пост-хладноратовски униполарни прелазни период. Није се радило о наивној, дечијој “слагалици”, већ о много озбиљнијој “игри” за одрасле на *Великој шаховској табли*, конципираној на старим таласократским принципима окруживања, потискивања и слабљења Русије као исконског супарника. Улогу некадашњег Макиндеровог “Унутрашњег или ивичног појаса”, потом Спајкмановог *Rimland*-а, те хладноратовска “три стратешка фронта”, сада су преузела “три велика простора”. Западни, Јужни и Источни простор дуж обода Евроазије формирају ланац који би и даље требало Русију, тј. “Средњи простор” (Макиндеров *Heartland*) да задржи у инфериорном положају и окружењу¹⁵ (*карта 3*).

Карта 3: Макропростори Евроазије – поља “Велике шаховске табле”

Извор: Збигњев Бжежински, Велика шаховска табла, ЦИД, Подгорица; Романов, Бања Лука, 2001. (стр. 37)

Иако Југославија, као релативно пространа и специфично просторно-морфографски уобличена целина (од Алпа до залеђа Солунског залива), није више била важна, њен *редефинисан простор* остао је геополитички употребљив – као осетљива карика која спаја Западни и Јужни простор.¹⁶ Дакле,

15 Исто, стр. 33-56.

16 Миломир Степић, *Перспективе Косова и Метохије у контексту глобалних геополитичких концепција*, “Срби на Косову и у Метохији”, Зборник радова са научног скупа одржаног у Косовској Митровици 27-29. маја 2005. године;

значај је остао *глобални*, и то у првом реду значај простора српских земаља који се после катастрофалне јужнословенске историјске епизоде започете 1918. године поново појављивао као геополитичка чињеница. Али, и он је у својим аутентичним историјско-географским габаритима идентификован као претерано простран. Сходно томе, упоредо са деструкцијом Југославије, уследило је сажимање и уситњавање српског простора који је током титоистичког “етно-инжењеринга” ионако већ био знатно редукован и фрагментиран. Читав процес би се могао дефинисати као “геополитичка транзиција” јер има своје почетне циљеве, траје дуго, реализује се фазно, има препознатљива правила и резултира потпуно промењеном политичко-географском структуром простора. Одмах по урушавању источног блока и на почетку југословенске кризе као примарни циљ наметнуло се “попуњавање прекида” између два дела НАТО и тадашње ЕЗ, тј. између Италије и Грчке. Прецизно управљајући кризом и тзв. сукобом ниског интензитета, САД и западноевропске земље су се готово без сопствених људских и материјалних губитака инфилтрирале у до тада незапоседнути простор и у ту сврху формирале “Балкански геополитички и геостратегијски лук”. Он је имао две фазе развоја и два сектора: *Сектор “А”* настаје током рата 1991-1995. године и простире се од Истре и Кварнера до Горажданског *panhandle*-а, а *Сектор “Б”* систематски се успоставља од почетка југословенске кризе (посебно интензивно 1995-1999. године) и простире се од Солунског залива до Косова и Метохије и Пештерске висоравни¹⁷.

То је регионални геополитички контекст у оквиру кога се током 1992. формирала Република Српска, успостављала своје границе и максималан просторни опсег 1993-1994., била територијално редукована августа/септембра 1995. у истој војној и политичкој операцији у којој је нестала Република Српска Крајина, те статусно и територијално дефинисана крајем 1995. године Дејтонско-париским споразумом. Читаво време од свог настанка до данас веома лоше је прихваћена у западним земљама, које је третирају као “*нужно зло*”,

---

Научни скупови, Књига 112; Одељење друштвених наука, Књига 26; САНУ, Београд, 2006. (стр. 267-271)

17 Видети скицу и детаљније објашњење “Балканског геополитичког и геостратегијског лука” у: М. Стенић, *Српско питање – геополитичко питање*. (стр. 205-219)

“привремено створени ентитет у служби заустављања рата у БиХ”, “грешку међународне заједнице”, “злочиначку творевину”, “реметилачки фактор и препреку на путу БиХ ка евроатлантским интеграцијама”..., доводећи у питање њен опстанак и чинећи све да је “утопе” у унитарну БиХ под муслиманском доминацијом. Суштински идентичан став био је према Републици Српској Крајини, Србији, па и Црној Гори (до њене преоријентације од просрпског у антисрпског чиниоца). То је последица геополитички мотивисаног шематизма у западној идентификацији актера не само рата у БиХ, него и укупне југословенске кризе:

- *Срби* – перцепирани су као најзападнији изданак православно-византијског цивилизацијског ареала, народ и држава који припадају пораженом телурукратском геополитичком идентитету (српски војник као синоним пешадинца и артиљерца), традиционални експонент руских трансбалканских интереса усмерених ка топлим морима (“балкански Руси”) и сходно томе, проглашени *противником*;
- *Хрвати* – препознати као најистуренији припадници западно-католичке цивилизације, историјски одани партнери поново ојачале Немачке и део њене интересне сфере кроз средиште Европе, те геополитички компатибилно упориште победничке таласократије због широког приступа мору (најдужи и најзначајнији део југословенске обале Јадрана припао је управо Хрватској), што је подразумевало да су третирани као *савезници*;
- *м(М)услимани* – промовисани у отелотворење “меког”, “пожељног”, “бенигног”, “словенског” и у мултиетничку Европу наводно интегрисаног ислама, те искоришћени као пример и идеално средство за доказивање непостојања антиисламске оријентације Запада у њиховом ангажману на Блиском и Средњем Истоку, што им је донело статус *савезника*;
- *Остали актери* – ситуирани су у већ постављену бинарну шему “савезник-противник” (“пријатељ-непријатељ”; “ми-они”), те су, сходно томе, сви они који су хтели да се отцепе од Југославије (лажно проглашена великосрпском творевиниом) и одвоје се од

Србије (претходно Словенија, потом /БЈР/ Македонија, са сврсисходним одлагањем Црна Гора, те са добрим шансама и арбанашка национална мањина у косовско-метохијском делу Србије) – аутоматски сматрани *савезницима*.

Упоредо са овако неодговарајућим општим геополитичким условима и објективно негативним “отклоном историјског клатна” (за српске интересе), у периоду 1991-1995. година и касније учињени су бројни кључни српски геополитички пропусти који су произвели поражавајуће дугорочне последице. Сви каснији проблеми проистекли су из нихилистичког српског става према геополитици и геополитичности света. Изгубљени у густој магли већ умирућег идеолошко-политичког концепта, нису прихватили да је суштина била и остала у борби за интересне сфере, територије, ресурсе, економске предности, међународне позиције и углед. Са трагичним закашњењем уочили су да се у последњој деценији 20. века догађају епохалне глобалне промене, које се на простор Балкана и српских земаља пројектују управо у складу са давно постављеним геополитичким и геостратегијским начелима. Југославија је расточена саобразно њима, али се разлози упорно и даље траже на некој другој страни. Неспремни да се ослободе клишеа југословенства, поделе на републике (и покрајине) и унутрашњих граница, Срби су упали у замку парцијалне борбе за њено територијално наслеђе (сукцесивно, по републикама и покрајинама, уместо интегрално, на нивоу целе земље).

Таква “геополитичка транзиција” преточена је у нови суноврат – увлачење у “глиб” дугог рата уместо брзе победе против слабије наоружаних сепаратистичких снага. Република Српска је најочигледнији пример лаганог “тоњења у живи песак” исцрпљивања њених чинилаца *тврде моћи* којима је располагала 1992. године (смањење војних, демографских, економских, просторних предности). Истовремено, чиниоцима *меке моћи* не само да није располагала, него их није довољно ни уважавала (дипломатија, међународни “имиџ”, медијска моћ...). То је произвело свеколику дефанзивну позицију – од дипломатско-преговарачке, до војне на веома дугачком фронту, тј. дуж границе којом је био омеђен мањевише само српско-православни простор унутар БиХ. Уместо

да хрватско-муслиманска коалиција 1992-1993. године буде поражена и аргументом фактичког стања буде принуђена да брзо прихвати политичко решење, она је, уз међународну помоћ, успела да 1995. године доведе Републику Српску на ивицу пропасти. Такав ратни, а потом и мировни епилог у другој половини 1995. године, знатно раније антиципирани су бројни територијални показатељи – постојање два “крила”, потковичасте контуре и дугих граница Републике Српске; уска и геостратегијски рањива коридорска веза између њих (нарочито Брчко); Цазинска крајина (тзв. Бихаћка енклава) (о)чувана као муслиманско упориште између Републике Српске и Републике Српске Крајине; окружена, али ипак експанзивна бубреголика територија муслиманског Сарајева; заостали муслимански “цепови” увучени у дубину територије Републике Српске (тешањски, теочачки, грачанички, градачачки, челићки...), подрињске муслиманске енклаве (нарочито Горажде); хрватска тампон зона у Источној Херцеговини за спречавање приступа Републике Српске Неретви и мору (нарочито део дуж југозападног обода Поповог поља – данас хрватска општина Равне у оквиру Федерације БиХ)...¹⁸

Ове негативне предиспозиције искоришћене су за дејтонско-париско и касније уграђивање бројних геополитичких и геостратегијских “детонатора” у темеље Републике Српске:

- *Територијална морфографија* – Већ и сâмо постојање источног и западног дела Републике Српске спојених уском и геостратегијски рањивом везом коридорског карактера јесте могућност за изазивање партикуларизма, деструктивног међусобног политичког и економског супарништва, те центрифугалних процеса на које може да утиче и територијални контакт са Србијом, односно удаљеност од ње;
- *Питање главног града* – Сарајево (Српско/Источно), као уставни главни град, и Бања Лука, као фактичко средиште Републике Српске, нису само главна гравитацијска средишта у два њена дела и конкуренти за политичку и економску превагу, него и могући разлог за индуковање вишедимензионалне поларизације и опасног сучељавања (у првом реду, приликом ре-

18 Видети карту “Српски територијални губици 1995. године” у: М. Степић, *Српско питање – геополитичко питање*. (стр. 201).

- дефинисања Устава и формалног проглашења Бања Луке за главни град);
- *Просторно сажимање* – Територија Републике Српске смишљено је према дејтонској пропорцији сведена на мање од 1/2 БиХ, тј. на 49% или 25.053 km² (муслиманска/бошњачка страна, избегавајући да уопште помиње име Република Српска, често користи сугестиван термин *мањи ентитет*), али се и то сукцесивно и перфидно смањује (одмах приликом првог постдејтонског разграничења са Федерацијом БиХ, Републици Српској није припао раније установљен просторни проценат);
  - *Брчко* – Реализацијом одлуке о арбитражи за област Брчко (извршена 5. марта 1999.), формиран је Брчко Дистрикт (8. марта 2000.), чиме је Брчко изузето из састава Републике Српске и на тај начин, супротно вољи Срба и противно једном од основних принципа Дејтонско-париског споразума, прекинут њен територијални континуитет, а површина додатно смањена на садашњих 24.811 km² (она је сада и *de facto* и *de iure* територијално подељена, што у случају изјашњавања о издвајању из БиХ може да има негативне последице) (*карта 4*);
  - *Индуковани геополитички хендикепи* – Републици Српској онемогућен је излаз на море (типична *land locked country*); њена територија има велики број потенцијално фрактурних сужења (чајничко-фочанско/србињско, козлучко, модричко, добојско, мркоњићко); дубоки продори територије Федерације БиХ угрожавају просторну компактност и функционалност (гораждански *panhandle*, орашка и оачка периклава); границе су дуге (укупно 2.170 km, од чега је 1.080 km унутрашња граница према Федерацији БиХ), са високим степеном разуђености (3,6); међуентитетском границом тенденциозно су пресечени саобраћајни и стратегијски правци како би Република Српска била приморана да се што више веже за Федерацију БиХ ...¹⁹

19 Детаљније у: М. Степић, У вртлогу балканизације. (стр. 367-373)

Карта 4: Република Српска и фрагментациона улога Брчко Ди-
стрикта

Извор: www.wikipedia.org/wiki/republika_srpska

- *Одузимање надлежности и претње укидањем* – Током пост-дејтонске деценије Републици Српској су бројне надлежности које су је чиниле готово државом одузете и пренете на централни ниво (војска, гранична и царинска служба, кључне правосудне функције, неки иконографски симболи...). Међународни чиниоци улажу велике напоре да наметну формирање унитарне БиХ у којој би муслимански/бошњачки фактор политички и ускоро демографски апсолутно доминирао (оправдање је стварање наводно функционалне државе која би ушла у састав евроатлантских интеграција). Геополитичка тенденција је очигледна – укидање Републике Српске. Сходно томе, она се нашла у парадоксалној позицији да се после више од 10 година једина залаже за очување изворних принципа, духа и одлука Дејтонско-париског споразума који је 1995. године управо њу највише територијално и статусно оштетио.

Уместо закључка: геополитичке перспективе Републике Српске

Будућност Републике Српске у великој мери зависиће од балканских амбиција данас доминантних великих сила – у првом реду САД и ЕУ (у целини или њених појединачних земаља, у првом реду Немачке). Позиција САД се у односу на 1990-те знатно променила. Она јесте преокупирана проблемима на Блиском и Средњем Истоку, у јужном пограничном ободу Русије (“Евроазијски Балкан”, према терминологији Бжежинског), на Далеком истоку (Северна Кореја; економско и војно јачање Кине) и у “свом дворишту” (талас политичке и економске еманципације латиноамеричких држава), али је Балкан исувише важан да би препустила примат у простору где се директно војно ангажовала готово две деценије²⁰. Њене моћи већ јесу пренапрегнуте, али нити су се још увек и на прави начин “варвари удружили”, нити су њене “унутрашње противречности”²¹ толико нарасле да би се повукла и бавила собом. Сходно томе, српска самозаваравајућа нада у “брзи пораз Америке” и очекивања да ће тада нестати “притисак на Републику Српску” није у блиској будућности реална. Али, чињеница је да су се на глобалној сцени појавиле делимично опорављена Русија (са *нео-евроазијском* геополитичком концепцијом) и све снажнија Кина (са пацифичким *таласократским* амбицијама) које постепено и опрезно рела-

20 Хенри Кисинџер је констатовао да су САД изгубиле драгоцено време бавећи се балканском кризом, уместо да брже продиру ка границама Русије. Ако је Кисинџер у праву, нису ли Срби поново постављени као препрека глобалним трансгресионо-регресионим процесима просторних померања великих сила и скупо платили “трошење времена” једне за рачун друге (или других)?

21 О механизмима раста и опадања моћи империја током историје (са пројекцијом на савремене САД) бриљантну анализу дао је Пол Кенеди (*Успон и пад великих сила*, ЦИД, Подгорица; ЈП Службени лист СРЈ, Београд, 1999.). Страхујући за очување супремације САД, тиме се баве Хенри Кисинџер (*Да ли је Америци потребна спољна политика*, БМГ, Београд, 2003.), Збигњев Бжежински (*Амерички избор – глобална доминација или глобално вођство*, Политичка култура, Загреб; ЦИД, Подгорица, 2004.), Чарлс Кегли (Мл.) и Јуџин Виткоф (*Светска политика – тренд и трансформација*, Прометеј; Центар за студије ЈИ Европе; Факултет политичких наука; Дипломатска академија МИП СЦГ, Београд, 2004) и други.

тивизују неприкосновеност САД. Круцијална су два питања: *прво*, да ли су оне, сходно сопственим интересима, спремне на сучељавање са САД управо на балканском пољу “Велике шаховске табле” и *друго*, да ли се њихов геополитички *timing* подудара са крајње истрошеним српским временом и потенцијалима?

Шансе за опстанак, развој, државно изграђивање и интегрисање Републике Српске требало би тражити у само на први поглед међусобно супротстављеним процесима ширења и институционалне интеграције Европске Уније, на једној страни, те њене унутрашње политичко-територијалне дезинтеграције и еврорегионализма, на другој страни. Тај парадокс је стварност Европске Уније – ма колико да импресивно делује темпо и суштина њене експанзије према истоку и југоистоку континента, ништа мањи утисак не оставља јачање регионалних етно-територијалних идентитета који све више релативизују постојеће границе и државне суверенитете (Велс, Шкотска, Северна Ирска, Галисија, Баскија, Гибралтар, Каталонија, Бретања, Валонија, Фландрија, Корзика, Трансилванија, Истра, Придњестровље...). Истина, Република Српска, српске земље и Срби у целини имају трауматична искуства са селективном применом интеграционих и фрагментационих “принципа” приликом разби-распада СФРЈ, када прво неприкосновени “бадинтеровски принцип” (уважио титоистички “принцип” унутрашњих граница и поделе на републике, а не права конститутивних народа) потом очигледно замењује принцип “поштовања воље већинског становништва” (важи за косовско-метохијске Арбанасе, али није важио за Србе у Републици Српској Крајини и још увек не важи за Србе у Републици Српској), а већ се најављује “принцип европског /псеудо/регионализма” (за потребе неког облика *corpus separatum*-а Војводине, Рашке области...). Упркос томе, Републику Српску нико не може дугорочно да спречи да успоставља свеколике трансграничне везе и интеграције са Србијом, Црном Гором, ранијим деловима Републике Српске који су сада у Федерацији БиХ (неки поново имају српску популациону већину), са областима у некадашњој Републици Српској Крајини који сада, иако припадају Хрватској, такође поново имају српску већину (нарочито делови Книнске крајине), те са

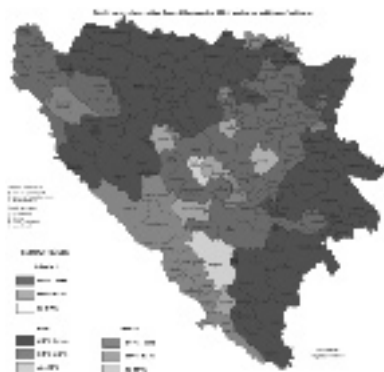
неким суседним територијама од изузетног геополитичког значаја (Дубровник, долина Неретве, Горажде, Тузлански басен...).

Појмовником класичне геополитике дефинисано, Републици Српској није додељена позиција периферне политичко-територијалне целине, већ незахвална мисија тампонске државолике територије. У контексту важеће глобалне геополитичке концепције (са њеним европским и балканским пројекцијама) њој неће бити дозвољено јачање које би досезало до издвајања из БиХ и евентуалне интеграције са Србијом, али ни потпуно детитулисање и нестајање. Она је данашњим "великим силама" потребна, али као слаба (можда чак и као темељно редефинисана – кантонизирана). Намењен јој је задатак да што дуже остане противтежа потпуној исламизацији БиХ, тј. да у томе преузме улогу коју све малобројнији и немоћнији Хрвати унутар Федерације БиХ не могу да одиграју (територијално сведени углавном на Западну Херцеговину и мала "острва" у централном делу и Посавини). Ради орошеног инхибирања и пацификовања међусобних геополитичких амбиција наметнуто је очигледно принудно тројно "увезивање" м(М)услимана/Бошњака, Хрвата и Срба (већ испробано у бившој СФРЈ). Лажна и улепшана слика наводно интегрисане, демократске, мултиетничке и мултиконфесионалне "мирне Босне" требало би да потраје до њеног планираног и најављеног укључивања у НАТО и ЕУ. Али, демографски трендови указују да ће до тада муслиманско/бошњачко становништво бити апсолутна већина у читавој БиХ²². САД и западноевропске земље се самозаваравају да ће унутар евроатлантских интеграција моћи лако да контролишу већ сада темељно исламизовану земљу (тренутно је то само већи део Федерације БиХ) и да функција коју су наметнуле Републици Српској и Србима унутар ње тада више неће бити неопходна.

22 Република Српска је после 2001. године ушла у фазу негативног природног прираштаја, а после периода досељавања прогнаника из Бивше Републике Српске Крајине и из делова Републике Српске који су остали у саставу Федерације БиХ, те њихове консолидације, појачава се темпо и интензитет емиграције. Видети: *Политика развоја становништва Републике Српске*, пројекат – I дио, Републички савјет за демографску политику Владе Републике Српске, Бања Лука, 2004, стр. 25-53.

Дугорочно посматрано, могуће је да управо Срби и Република Српска својим популационим суновратом и политичко-територијалним урушавањем (нестанком) плате високу цену таквих интереса. Да би то онемогућили, потребно је да негативне процесе предупредe деловањем у четири смера: *прво*, неопходно је очувати српску етничку компактност Републике Српске стратешки планираном демографском политиком, нарочито у пограничним зонама према Федерацији БиХ, у геополитички осетљивим територијалним сужењима и у оним општинама у којима је запажена већа концентрација муслиманских/бошњачких повратника (Бијељина, Брчко, Добој, Приједор, Сребреница, Зворник...); *друго*, требало би подржати повратак српских прогнаника у општине Федерације БиХ које се граниче са Републиком Српском (на пример, у Дрвар, Грахово, Гламоч, Петровац, где упркос малобројности и неповољној старосној структури, већ чине апсолутну или релативну већину и у контакту су са српским областима у Книнској крајини) (*карта 5*); *треће*, Република Српска би у политичко-дипломатском и пропагандном смислу морала да буде модернији, активнији и продорнији део БиХ, да се у геополитичком смислу самопрепоручи великим силама као њихов фаворит у БиХ и на Балкану (процењујући хијерархијски распоред на скали светске, континенталне и регионалне моћи) и да у економској сфери не само надмаши Федерацију БиХ, него се и унутар сопствене територије што равномерније регионално развија и *четврто*, садашњи статус Републике Српске не би смео да се даље "еродира" јер би то неминовно одвело у њен нестанак или само формално постојање које не би гарантовало опстанак српског народа. У повољним околностима, принудно одузете надлежности требало би сукцесивно враћати, јачати државотворни идентитет, проблематизовати положај унутар БиХ, доводити до апсурда подељеност српског народа, границу према Србији не само сматрати анахроним, већ учинити све практичне активности да се она превазиђе, те у што масовнију употребу (образовну, политичку, дипломатску, медијску, свакодневну) вратити интегративни термин – *српске земље*. То је један од примарних свесрпских националних интереса.

Карта 5: Етнички састав БиХ (Републике Српске и Федерације БиХ) (процена по општинама 2006. године)

Извор: www.wikipedia.org/wiki/republika_srpska

Литература и извори

- Бжежински, Збигњев (2001), *Велика шаховска табла, ЦИД*, Подгорица; Романов, Бања Лука.
- Бжежински, Збигњев (2004), *Амерички избор – глобална доминација или глобално вођство*, Политичка култура, Загреб; ЦИД, Подгорица.
- Илић, Јован (1993), *Број и размештај Срба на територији авнојске Хрватске*, “Срби у Хрватској – насељавање, број и територијални размештај”, Едиција “Етнички простор Срба”, књига 3, Географски факултет Универзитета у Београду, Београд.
- Кенеди, Пол (1999), *Успон и пад великих сила*, ЦИД, Подгорица; ЈП Службени лист СРЈ, Београд.
- Кегли, Чарлс (Мл.); Виткоф, Јудин (2004), *Светска политика – тренд и трансформација*, Прометеј; Центар за студије ЈИ Европе; Факултет политичких наука; Дипломатска академија МИП СЦГ, Београд.
- Кисинџер, Хенри (2003), *Да ли је Америци потребна спољна политика*, БМГ, Београд.
- Кнежевић, Милош (2006), *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд.
- Симић, Драган (1999), *Поредак света*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Степић, Миломир (2001), *У вртлогу балканизације*, ЈП Службени лист СРЈ; Институт за геополитичке студије, Београд.
- Степић, Миломир (2004), *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар-група, Београд.

- ♦ Stepić, Milomir (2005), *Geopolitical orientation of Serbia: Euro-atlantism and/or Euro-asianism*, "Megatrend review", Vol. 2 (2) 2005, Megatrend University of Applied Sciences, Belgrade.
- ♦ Степић, Миломир (2006), *Перспективе Косова и Метохије у контексту глобалних геополитичких концепција*, "Срби на Косову и у Метохији", Зборник радова са научног скупа одржаног у Косовској Митровици 27-29. маја 2005. године; Научни скупови, Књига 112; Одељење друштвених наука, Књига 26; САНУ, Београд.
- ♦ Stepić, Milomir (2006), *Kosovo and Metohija as an integral part of Serbia – towards a new geopolitical matrix*, "Kosovo and Metohija – arguments in favour of its future within Serbia", Geopolitika, Belgrade.
- ♦ Степић Миломир (2005), Територијално и геополитичко у српском националном интересу, *Национални интерес*, Год. 1, бр. 1 (2005), Институт за политичке студије, Београд.
- ♦ Цвијић Јован (1987), *О националном раду*, "Говори и чланци", Сабрана дела, књига 3 (том I), САНУ; Књижевне новине; Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- ♦ Група аутора (2004), *Политика развоја становништва Републике Српске, пројекат – I дио*, Републички савјет за демографску политику Владе Републике Српске, Бања Лука.
- ♦ www.wikipedia.org/wiki/republika_srpska

Milomir Stepic, PhD, associate professor
GEOPOLITICAL ESSENCE OF SERBIAN QUESTION-POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF REPUBLIC SRPSKA-

Summary

Serbian question is historically unsolved, very complex and mostly geopolitically profiled. Its geopolitical essence is based on respectable factors of power that possess Serbian states. Those are: central position on the Balkan in which exist "geopolitical knot" of great forces interests; relatively spacious territory (in integral ethnical and historically geographical dimensions); diverse and more and more requested natural potentials; numerical and qualitative characteristics of population; military-strategic advantages; tradition of state and integration... Motivated by own interest, great forces and Serbian neighbors are trying to decrease or to take over geopolitical quality of Serbian states. According to that it is necessary to solve Serbian question on geopolitical way and in keeping with Balkan projections of actual and concrete global geopolitical conception. Formation and fight for

survival of Republic Srpska is a phase in the process of Serbian state constitution whose integral realization momentary disabled international circumstances as well as Serbian unread ness to articulate its aims in accordance with them.

Republic Srpska is established in a phase of global hydro-Socrates triumph and unipolarization when new structure of Balkan has been created through process of geopolitical transition. On the basis of historical cliché and new geopolitical needs, winner in Cold War identified Republic Srpska and Serbs as opponent, in general. As a consequence many Serbian geopolitical lacks appeared as well as dangers for survival of Republic Srpska. According to that, perspectives of Republic Srpska will depend of its abilities to find its place in future movements in hierarchy of global power, to fit into course of European integrations and regionalism, to avoid dangerous consequences of "hostage" tripartite mutual fettering, to protect present and to return deprived status positions, to articulate own geopolitical priorities directed to stronger integrative relations with Serbia, Montenegro, formerly Serbian states that were in Republic Srpska and Republic Srpska Krajna, as well as with other areas of particular geopolitical importance.

Key words: geopolitical position, state constitution, Serbian states, Republic Srpska.